مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران:
مسئولیت‌ها و ماموریت‌ها

میثم احمدی
مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران

۱. مقدمه

مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران در سال ۱۳۷۴ به استناد مصوبه ستاد پشتیبانی تنظیم بازار به‌منظور تسهیل امور تجاری و کمک به ساماندهی نظام تأمین و توزیع از طریق کدگذاری کالاها و خدمات و ایجاد یک بانک اطلاعاتی متمرکز از اطلاعات‌پایه‌ی کالاها و کمک به ساماندهی نظام زنجیره تأمین و توزیع تأسیس شد. مؤسسین مرکز متشکل از مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی و اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی ایران هستند که با دریافت نمایندگی انحصاری سازمان GS1 جهانی با تخصیص پیش‌شماره ۶۲۶ به کشور ایران برای شناسه‌دار کردن کالاها، اعتبار مرکز در سطح بین‌المللی افزایش قابل توجه‌ای نیز یافت و مرکز صاحب کرسی رأی در مجامع بین‌المللی شد. در حال حاضر، ارتباط حرفه‌ای با دفتر مرکزی GS1 مستقر در بروکسل بلژیک و همچنین ارتباط با سایر سازمان‌های عضو در بیش از ۱۱۵ کشور جهان وجود دارد و GS1 ایران نامی شناخته‌شده در جهان محسوب می‌شود. این نمایندگی در هر کشور تنها به یک سازمان داده می‌شود و مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران (GS1 ایران)، تنها مرجع رسمی برای ارائه خدمات این سازمان در کشور است.

GS1 یک سازمان جهانی بی‌طرف و غیرانتفاعی است که پرکاربردترین سیستم استاندارد در حوزه زنجیره تأمین در جهان را ارائه داده است. استانداردهای GS1 (۱) منجر به بهبود بهره‌وری و امنیت و شفافیت در زنجیره‌های تأمین شده و امکان رصد کالا را فراهم می‌سازد. این سازمان از طریق نمایندگی‌های خود در سراسر جهان، با شرکای تجاری، صنایع، دولت‌ها و ارائه‌دهندگان فناوری ارتباط برقرار می‌کند تا با اتخاذ و اجرای استانداردهای جهانی، نیازهای تجاری آن‌ها را شناسایی و پاسخ دهند. بیش از یک میلیون شرکت از استانداردهای GS1 استفاده می‌کنند و روزانه بیش از شش میلیارد تراکنش در ۱۵۰ کشور جهان با استفاده از استانداردهای GS1 انجام می‌گیرد. مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران مسئول توسعه سیستم شماره‌گذاری منحصربه‌فرد و استاندارد و همچنین زیرساخت استفاده از فناوری بارکد، تجارت الکترونیکی در بخش‌های مختلف بازار را با درنظرگرفتن استانداردهای بین‌المللی و توجه به نیازهای صنایع مختلف عهده دارد. علاوه بر این تمامی سازمان‌های عضو GS1 در کشورهای مختلف، تلاش می‌نمایند با همکاری نزدیک با استفاده‌کنندگان کدها و استانداردها، برغنای راهکارها بیفزایند و از طریق به‌اشتراک‌گذاری دستاوردها، بهترین تجربیات جهانی را توسعه دهند. این موضوع باعث شده است خانواده GS1 تبدیل به یکی از پیشروان بهبود و توسعه کارایی

زنجیره‌های تأمین شود. این استانداردها در تمامی حوزه‌های کسب‌وکار به‌خصوص خرده‌فروشی، خدمات غذایی، بهداشت و درمان، حمل‌ونقل و لجستیک مورداستفاده قرار گرفته و توانسته تحول شگرفی در حوزه‌های یاد شده ایجاد نماید.

مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران جهت ایجاد زیرساخت‌های زنجیره تأمین و صدور کد و بارکد با سابقه ۲۵ سال، دارای بزرگ‌ترین بانک اطلاعاتی به‌روز کالا در کشور محسوب می‌شود. بانک اطلاعاتی این مرکز طبق مصوبه شماره ۲۰۰/۱۴۵ مورخ ۱۳۹۳/۰۶/۱۱ شورای فناوری اطلاعات هیأت دولت، به‌عنوان یکی از ۱۲ بانک اطلاعاتی مرجع کشور و تنها بانک مرجع کشور در حوزهٔ کالا و خدمات شناسایی شده است و روزانه بر اساس فعالیت اقتصادی تولیدکنندگان و تأمین‌کنندگان بر تعداد اقلام و اعضای آن افزوده می‌شود. ازاین‌رو تمامی استعلام‌های کدهای اقلام و کالاهای موجود در زنجیره تأمین کشور از بانک اطلاعاتی زنده و به‌روز مرکز که در آن بالغ بر ۴ میلیون کد قلم کالا از تعداد ۱۳۰ هزار شرکت عضو ثبت‌شده است؛ انجام می‌شود.

۲. استراتژی و اهداف مرکز

اهداف و مأموریت اصلی این مرکز شامل توسعه سیستم کدگذاری، نهادینه‌سازی استفاده از راه‌حل‌های کدینگ در نظام‌های تولید، توزیع و فرایندهای اقتصادی و تجاری در تمامی حوزه‌های کشور، طبقه‌بندی کالا و خدمات و استفاده از فناوری رمزینه (بارکد) جهت نوین‌سازی و مکانیزه کردن استفاده از استانداردهای سازمان اروپایی «شماره بین‌المللی کالا» (۲) که از ابتدای سال ۲۰۰۵ به نام سازمان جهانی GS1 تغییر نام داد، بوده است. در فاصله سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴، فعالیت اصلی مرکز، تنها در حوزه صدور بارکد بوده است که جهت استفاده در فروشگاه‌های زنجیره‌ای داخل و خارج کشور بوده و با کمک آن‌ها فروش مکانیزه در پایانه‌های فروشگاهی موسوم به «نقطه فروش» (۳) امکان‌پذیر شده است، لیکن با تثبیت مرکز و الزام سازمان GS1 مبنی بر صرف درآمدها و عواید در مسیر توسعه امکانات تحقیقاتی، فنی و علمی، استراتژی‌های مرکز نیز به شرح زیر گسترش یافت:

- تأکید بر انتفاع اعضا به‌جای احکام حکومتی در اشاعه استفاده از کدینگ
- مشاوره به نهادهای ملّی
- توسعه توانمندی‌های شبکه نمایندگان و ارائه دهندگان راهکارهای GS1
- توسعه برنامه‌ریزی سازمانی و تمرکز فعالیت‌ها حول برنامه‌ها
- حرکت به سمت سازمان دانش‌بنیان و قطب علمی کدینگ و استانداردسازی اطلاعات در کشور
- تأکید بر خلاقیت و کارآفرینی از طریق پایش فرصت‌ها و تهدیدها
- گسترش پیاده‌سازی و استفاده از استانداردهای GS1 به‌عنوان یکی از اولویت‌های مرکز
- توسعه پرتفوی محصولات
- همکاری و مشاوره به شرکت‌ها و سازمان‌ها جهت بهبود و توسعه عملیات آن‌ها در زنجیره تأمین

۳. معرفی خدمات مرکز

در حال حاضر حوزه اصلی خدمات مرکز شامل صدور «کد شناسایی قلم کالای تجاری» (۴)، «کد شناسایی موقعیت‌های مکانی» (۵) و کد ملّی کالا (ایران‌کد) می‌باشد. صدور بارکد GTIN که درواقع بارکد بین‌المللی کالاست از خدمات مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران است. این کد، کدی ۱۳ رقمی و نشان‌دهنده کشور تولیدکننده یا عرضه‌کننده کالا، نام شرکت و سریال محصول است و درعین‌حال اطلاعات تجاری کالا را جهت بازخوانی از بانک‌های اطلاعاتی به همراه دارد. از دیگر خدمات مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران صدور شماره جهانی مکان یا GLN است. این کد یک کد منحصربه‌فرد در سطح جهان است که توسط مرکز GS1 هر کشور، به اشخاص حقیقی و حقوقی فعال آن کشور، اختصاص داده می‌شود. شناسه GLN برای انجام فعالیت‌هایی نظیر ارسال و دریافت کالا یا اسناد تجاری و مالی و غیره الزامی بوده و مهم‌ترین کاربرد آن، شناسایی هویت سایر فعالان در سیستم‌های اطلاعاتی زنجیره تأمین و همچنین شناسایی انواع مکان‌ها و موقعیت‌های فیزیکی مرتبط با آن‌ها است. لازم به ذکر است بر اساس الزام برخی از نهادهای حاکمیتی و نظارتی، بسیاری از شرکت‌های تولیدکننده و واردکننده، شرکت‌های توزیع و پخش، بیمارستان‌ها، داروخانه‌ها و سایر فعالان صنعت بهداشت و درمان، از GS1 ایران، کد GLN دریافت نموده‌اند. هر شرکت پس از اینکه عضو مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران شود، کد عضویت خود را دریافت می‌کند و می‌تواند برای ماهیت حقوقی و همچنین مکان‌های فیزیکی خود مانند دفاتر فروش، انبارها و نظایر آن، کد GLN دریافت نماید. فناوری بارکد و بارکدخوان‌ها به‌عنوان یک نجات‌دهنده در جهت افزایش سرعت و دقت فرایندهای کسب‌وکار وارد عمل شده و

زمینه گسترش فناوری در حوزه خرده‌فروشی‌ها و هایپرمارکت‌ها را فراهم می‌آورد.

به دنبال مصوبه شماره ۱۱۶۲۲۵/ت۳۵۸۱۸ هـ هیأت‌وزیران در آذرماه ۱۳۸۵، طراحی و پیاده‌سازی نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و خدمات (ایران کد) به وزارت بازرگانی محول شد و طی پیمان‌نامه شماره ۵/۸۶/۳۰۶۸ تاریخ ۱۳۸۶/۰۴/۰۵ فی‌مابین معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی و مرکز، مسئولیت طراحی و پیاده‌سازی نظام ملّی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و خدمات کشور (ایران کد) در دستور کار مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران قرار گرفت، نظام ملی طبقه‌بندی و شناسه‌گذاری کالاها و خدمات (ایران‌کد) نظامی است که با الگویی مشخص به هر کالا و خدمت به تفکیک هر تولیدکننده یا تأمین‌کننده، یک کد ملّی یکتا و منحصربه‌فرد برای شناسایی تخصیص می‌دهد.

هدف از طراحی سیستم ایران‌کد یا نظام طبقه‌بندی ملّی شفافیت در زنجیره تأمین و خریدوفروش در بازار است و امکان عرضه مستقیم کالا و تأمین نیازها از منابع داخلی را به‌خوبی فراهم می‌کند. این سیستم همچنین به شفاف‌سازی اقتصادی و کاهش و تخفیف اثرات قاچاق کالا و مقابله موثر با آن کمک شایان توجه‌ای می‌کند. ایران کد یک واسط یا پل ارتباطی میان تأمین‌کننده کالا، خرده‌فروش و دولت است که زمینه شناخت کامل و جامع محصولات را در سطح کشور فراهم می‌کند. همچنین ایجاد یک‌زبان مشترک ملّی و زمینه‌های مدیریت کالا به نحو صحیح از اهداف مرکز ملّی شماره‌گذاری بوده است که به‌خوبی محقق شده است. انتقال سریع و دقیق اطلاعات مربوط به مراکز تهیه، تولید، فروش و بازار کالاها نیز در این سامانه به‌راحتی امکان‌پذیر است.

عضویت در مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و اخذ ایران کد برای شرکت‌هایی که کالای صادراتی دارند الزامی است. هویت‌بخشی به کالاهای ایرانی و وارداتی از مزایای ایران‌کد است.با پیگیری وزارت بازرگانی در مهرماه ۱۳۸۷، جهت ایجاد انگیزه مالی برای متقاضیان ثبت سفارش، مصوبه شماره ۱۲۳۸۸۱/ت ۴۰۵۹۱ هیأت‌وزیران دائر بر تخفیف در هزینه کارمزد مصوب و ابلاغ شد. در سال ۱۳۸۷ آیین‌نامه نظام توزیع کالاها و خدمات و صدور مجوزها به شماره ۲۰۶۳۸۶/ت ۴۱۲۳۱ک تاریخ ۸۷/۶/۲۶ به دستگاه‌های دولتی ابلاغ شد، یکی از محورهای طرح تحول اقتصادی، ساماندهی نظام توزیع بود که در این آیین‌نامه چهارچوب نظام توزیع و صدور مجوزها تشریح شده بود. در آیین‌نامه مذکور نظام ایران‌کد به‌عنوان محور و مبنای اصلی کار عنوان شد و در آن کلیه دستگاه‌های دولتی موظف گردیدند صدور، تجدید و یا تمدید پروانه مجوز یا نشان را منوط به عضویت متقاضی در نظام ملّی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و اخذ کد ملّی (ایران‌کد) قرار دهند در این آیین‌نامه به صراحت وزارت امور اقتصادی و دارائی (سازمان امور مالیاتی کشور) مکلف می‌گردد با همکاری وزارت بازرگانی نظام ملّی طبقه‌بندی و خدمت شناسه کالا را به‌عنوان سیستم شناسائی کالا در نظام مالیاتی مورداستفاده قرار دهد به‌گونه‌ای که تا پایان سال ۱۳۸۷ کار در سیستم ایران‌کد در نظام مالیات بر ارزش افزوده عملیاتی شود. در سال ۱۳۸۸ با تصویب‌نامه کمیسیون موضوع اصل ۱۳۸ قانون اساسی به شماره ۲۰۱۱۹۸/ت ۴۳۶۴۲ ک تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۱۵، دستگاه‌های اجرایی موظف شدند نسبت به تطبیق فرایند کاری خود با استانداردهای اطلاعاتی ایران‌کد اقدام نمایند و در صورت ضرورت اعتبارات لازم را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی کنند همچنین عنوان گردید سایر هزینه‌های اختصاص کد ملّی بر اساس پیشنهاد مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران و تأیید وزارت بازرگانی تعیین و توسط اشخاص موضوع ماده ۳ این آیین‌نامه (دامنه شمول: کلیه کالاها، خدمات و اشخاص حقیقی یا حقوقی، تولیدکننده یا عرضه‌کننده) پرداخت می‌شود. همچنین با تصویب‌نامه کمیسیون موضوع اصل ۱۳۸ قانون اساسی به شماره ۲۰۱۱۹۸/ت ۴۳۶۴۲ ک تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۱۵، دستگاه‌های اجرایی موظف شدند نسبت به تطبیق فرایند کاری خود با استانداردهای اطلاعاتی ایران‌کد اقدام نمایند و در صورت ضرورت اعتبارات لازم را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی کنند

۴. زمینه فعالیت مرکز

زمینه فعالیت مرکز بر اساس اهداف مدنظر، به شرح زیر در اساسنامه منعکس گردیده است:

- تعیین روش شماره‌گذاری برای تولیدات صنعتی، کالاهای مصرفی، خدمات (از قبیل بیمه، حمل‌ونقل) و تخصیص شماره به کارخانه‌ها و کالای تولیدی آنها و فروشگاه‌ها و مراکز توزیع‌کننده به تفکیک به‌نحوی‌که شماره منحصربه‌فرد بوده و معرف یک کالا و خدمات مشخص باشد.
- فراهم‌آوردن موجبات تهیه و تأمین دستگاه‌ها و تجهیزات لازم که قادر به تسهیل عملیات شناسایی کالا در زنجیره تأمین، ایجاد شماره‌ها و برچسب‌ها و خواندن آن‌ها به طور خودکار باشند.

اقدام در جهت معرفی «تجارت بدون کاغذ» (۶)

- فراهم‌آوردن موجبات و نظام‌های طبقه‌بندی و شماره‌گذاری کالا و خدمات با ویژگی‌های ملی و ارائه خدمات مشاوره‌ای و اجرایی مربوط.
- همکاری و تشریک‌مساعی با مؤسسات، شرکت‌ها و سازمان‌ها در جهت پیاده‌سازی نظام‌های طبقه‌بندی و کدگذاری کالا و خدمات و استفاده از شماره‌های اختصاص‌یافته ازنقطه‌نظر فنی و تکنیکی.
- اهتمام به ایجاد زیرساخت‌های اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی کالا و خدمات جهت توسعه تجارت الکترونیکی.

جمع‌بندی

مرکز ملّی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران باتکیه‌بر پتانسیل‌ها و توانمندی‌های خود تاکنون توانسته است نقش و جایگاه مهمی در زمینهٔ ایجاد زبان مشترک بین اجزای مختلف زنجیره تأمین و کسب‌وکار ایفا نماید. در همین راستا، تاکنون این مرکز پروژه‌های مهمی در زمینهٔ مدیریت و شناسایی اطلاعات کالاها و خدمات به انجام رسانده است. هر یک از پروژه‌های مرکز بر اساس ضرورت و تقاضای بخشی از صنعت، تدوین، طرح‌ریزی و توسعه یافته‌اند. گسترهٔ پروژه‌های در حال انجام توسط این مرکز که همگی با رویکرد اصلی «ایجاد زبان مشترک و تسهیل تجاری» برای بخش‌های مختلف کسب‌وکار درحال‌توسعه‌اند، نشان‌دهندهٔ ظرفیت بالای این مرکز در پاسخ‌گویی به نیازهای حوزه‌های مختلف بازرگانی، صنعت و بخش‌های مختلف اقتصادی کشور و نیز توانمندی در ارائهٔ راهکارهای مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی است.

یادداشت‌ها

1. GS1: Global Standard 1
2. EAN: European Article Numbering
3. POS: Point of Sale
4. GTIN: Global Trade Item Number
5. GLN: Global Location Number
6. EDI: Electronic Data Interchange